

Motion till riksdagen 2025/26:3909

av **Katarina Luhr m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2025/26:108 Reformering av avfallslagstiftningen för ökad materialåtervinning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att utifrån en nollvision för avfall göra en bred översyn och utveckling av hela avfallslagstiftningen i syfte att förebygga avfall, öka återanvändningen av produkter, minska avfallsmängderna och öka materialåtervinningen av avfallet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag på ändrad avfallslagstiftning för att öka den cirkulära ekonomin och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de lagändringar som föreslås i propositionen bör följas upp när det gäller påverkan på illegal avfallshantering och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka tillsynen på avfallsområdet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen avslår förslaget om att ändra nuvarande reglering med en definition av ursprunglig avfallsproducent.

Bakgrund

I propositionen föreslås ändringar i miljöbalken som innebär en reformerad och moderniserad avfallslagstiftning. Syftet är att förebygga uppkomsten av avfall och öka materialåtervinningen och därmed bidra till att Sverige kan nå de mål på området som beslutats inom EU. Förslagen syftar vidare till att öka resurseffektiviteten och skapa långsiktighet och bättre planeringsförutsättningar för företag, kommuner och statliga verksamheter. De främjar även investeringar i innovativa tekniska lösningar.

Det föreslås nya ansvarsbestämmelser där det preciseras vad ett ansvar för avfall innebär och när ansvaret upphör. Avfallsproducenter i detaljhandeln får ett eget ansvar i stället för kommunen för det avfall som klassas som kommunalt avfall. Även avfallsproducenter av förbrukat matfett, förbrukat kontorspapper och returpapper får ett eget ansvar. Kommunen föreslås få ett andrahandsansvar för avfallet. Vidare ska kommunerna inte längre utöva tillsyn över att de egna skyldigheterna på avfallsområdet följs. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få besluta om den nationella avfallsplanen och det avfallsförebyggande programmet. De kommunala avfallsplanerna och avfallsavgifterna förenklas och moderniseras. Det föreslås också att kommunen ska göra en ekonomisk särredovisning av avfallsområdet. Det föreslås även en mer ändamålsenlig och hållbar hantering av schaktmassor som ska bidra till en mer cirkulär ekonomi. Det föreslås dessutom att staten, kommuner, regioner och kommunalförbund ska undantas från krav på att ställa ekonomisk säkerhet vid deponering av avfall och vid utvinningsavfallsverksamhet. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Sveriges omställning mot en cirkulär ekonomi går för långsamt

Sveriges omställning mot en cirkulär ekonomi går alldeles för långsamt och har i vissa avseenden tagit kliv bakåt under senare år. Sverige har ett antal mål som styr mot ökad cirkularitet, dels genom EU-lagstiftning, dels genom det svenska miljömålssystemet. I Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering från 2023 bedömdes Sverige inte kunna nå ett enda av de sex nationella etappmålen för ökad cirkularitet och minskat avfall. EU-kommissionens senaste utvärdering av Sverige visar att utvecklingen vad gäller cirkulär materialanvändning gått i fel riktning sedan 2022. Sverige ligger nu under den genomsnittliga cirkulära materialanvändningen i EU.

Enligt EU:s avfallsdirektiv ska medlemsstaterna vidta alla nödvändiga åtgärder för att uppnå målet om att förberedelse för återanvändning och materialåtervinning av kommunalt avfall ska öka till minst 55 viktprocent till 2025, minst 60 viktprocent till 2030 och minst 65 viktprocent till 2035. År 2023 utfärdade EU-kommissionen en varning till Sverige för att det finns risk att målet om materialåtervinning av kommunalt avfall inte kommer att nås för 2025.

Kommissionen har sedan tidigare inlett ett överträdelseärende mot Sverige för bristande uppfyllelse av målet om att senast 2020 öka förberedandet för återanvändning och materialåtervinning av kommunalt avfall till totalt minst 50 viktprocent. Naturvårdsverket har bedömt att redan beslutade styrmedel och åtgärder inte räcker till för att målen ska nås om inga ytterligare åtgärder vidtas. Om målen inte uppnås i tid finns det en risk för att kommissionen inleder fler överträdelseärenden mot Sverige. Det kan ytterst leda till omfattande böter om Sverige fällt i EU-domstolen.

Propositionens förslag möter inte behovet av reformer

Det är tydligt att det krävs krafttag för att Sverige ska leva upp till både nationella mål och EU-beslutade mål på avfallsområdet. Flera remissinstanser, däribland Naturvårdsverket, saknar en helhetsbedömning av i vilken grad de samlade förslagen är tillräckliga för att nå de uppsatta målen samt efterlyser fler åtgärder inom en rad områden. Vår bedömning är att åtgärderna i regeringens proposition 2025/26:108 inte är tillräckliga för att målen ska kunna nås.

Det krävs en bred översyn av avfallslagstiftningen

Naturvårdsverket har vid ett flertal tillfällen lyft fram behovet av en bred översyn och utveckling av hela avfallslagstiftningen i syfte att förebygga avfall, öka återanvändningen av produkter, minska avfallsmängderna och öka materialåtervinningen av avfallet. Förslagen i regeringens proposition 2025/26:108 innebär dessvärre en mer avgränsad översyn.

Bland andra Tekniska verken och Stockholm Vatten och Avfall efterlyser i sina remissvar förslag på förändringar som tar sikte på de övre nivåerna i avfallshierarkin. Tekniska verken föreslår vidare utredning av förutsättningarna för förebyggande av avfall genom exempelvis utvecklade pantsystem, ekodesignkrav och styrmedel för att främja reparationer. Stockholm Vatten och Avfall lyfter att lagstiftningen behöver styra mot att det blir svårare att sätta icke cirkulära produkter på marknaden för att förebygga uppkomsten av avfall. Avfall Sverige saknar förslag om styrmedel och reglering som tydligare prioriterar de översta stegen i avfallshierarkin, förebyggande av avfall och främjande av återanvändning innan överlämnande till kommunen och pekar på att sådana åtgärder är avgörande för att minska avfallsmängderna och öka cirkulariteten för produkter och komponenter. Det behöver även tillsättas en utredning som undersöker förutsättningarna för insamling av fraktioner av papper, plast, glas och metall som inte samtidigt är förpackningsavfall eller bygg- och rivningsavfall och som inte heller utgör grovavfall.

Mot bakgrund av det som anförs ovan anser Miljöpartiet att det är brådskande att genomföra en bred översyn och utveckling av hela avfallslagstiftningen i syfte att förebygga avfall, öka återanvändningen av produkter, minska avfallsmängderna och öka materialåtervinningen av avfallet. En sådan översyn bör genomföras utifrån en nollvision för avfall. Vi anser också att regeringen behöver återkomma med ett bredare förslag på reviderad avfallslagstiftning som styr tydligare mot ökad cirkulär ekonomi.

Vi ställer oss också positiva till förslaget från Svensk plaståtervinning att, när det gäller avfallsförbränning, ändra termen ”energiåtervinning” till ”energiutvinning”.

Avfallstillsynen behöver stärkas – inte fragmenteras

Det finns i dagsläget många exempel på fusk och bristfällig avfallshantering som orsakat stora problem. Det handlar exempelvis om förorenade massor som efter otillräckliga kontroller använts som marktäckning, och i vissa fall om rena miljökatastrofer såsom Think Pink-härvan. Myndigheter har tidigare konstaterat att tillsynen på avfallsområdet är otillräcklig, vilket kan leda till snedvriden konkurrens och i slutänden stor miljöproblematik. Den bristande tillsynen utnyttjas också ofta av aktörer med illegala avsikter. Flera remissinstanser pekar på att delar av förslagen i den aktuella propositionen ökar risken för oseriösa aktörer och illegal avfallshantering. Det handlar bl.a. om förslagen att detaljhandeln själva ska ansvara för sitt kommunala avfall samt hanteringen av förbrukat matfett. Flera remissinstanser pekar på vikten av att stärka tillsynen. Med anledning av det som anförs ovan bör de i propositionen föreslagna lagändringarna följas upp med avseende på påverkan på illegal avfallshantering.

I promemorian som ligger till grund för propositionen föreslogs att kommunens generella ansvar för att utöva tillsyn över avfallshanteringen inom kommunen skulle tas bort. En majoritet av remissinstanserna var negativa till förslaget. Även Miljöpartiet är starkt negativ till det förslaget. I propositionen har förslaget ändrats till att kommunen inte ska

utöva tillsyn över de skyldigheter som kommunen har att utföra avfallshanterings-tjänster åt kommunmedborgare och företag samt att regeringen eller den myndighet eller kommun som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om skyldighet att kontrollera avfall, avfallshantering och avfallsförebyggande åtgärder. Det är en förbättring men det kvarstår vissa frågetecken som behöver redas ut kring vad förändringen egentligen kommer att innebära.

Länsstyrelsen Stockholm föreslår att den kommunala tillsynen fortsatt ska stärkas med bl.a. mer utvecklad central tillsynsvägledning för att effektivisera tillsynen inom avfallsområdet. Flera remissinstanser framhåller att kommunala tillsynsmyndigheter besitter ovärderlig lokalkännedom och kunskap om kommunens verksamheter, aktörer och geografiska förhållanden samt att denna kompetens är avgörande för att bedriva en effektiv tillsyn och inte bör underskattas.

Med anledning av det som anförs ovan ser Miljöpartiet behov av en kraftsamling på tillsynsområdet som omfattar såväl ökad vägledning och samverkan som statlig finansiering med fokus på att förhindra illegal och miljöskadlig avfallshantering.

Behåll nuvarande reglering med en definition av ursprunglig avfallsproducent

Miljöpartiet instämmer i Avfall Sverige m.fl. remissinstansers kritik mot att ta bort begreppet ursprunglig avfallsproducent ur definitionen av avfallsproducent. Miljöpartiet anser att nuvarande reglering med en definition av ursprunglig avfallsproducent och det ansvar som följer den ursprungliga avfallsproducenten ska behållas. Med ett ansvar för ursprungliga avfallsproducenter finns det t.ex. möjlighet att vid misstankar om illegal avfallshantering förelägga den ursprungliga avfallsproducenten att redovisa hur avfallet har hanterats i efterföljande led. Om ansvaret för ursprunglig avfallsproducent tas bort finns det stor risk att möjligheten att spåra avfallet från källan till fullständig behandling minskar eftersom tillsynsmyndigheten då behöver identifiera flera aktörer i kedjan. Med anledning av detta bör riksdagen besluta att behålla nuvarande reglering med en definition av ursprunglig avfallsproducent och att det ansvar som följer den ursprungliga avfallsproducenten ska behållas.

Säkerställ att det kommunala taxekollektivet inte belastas

När ansvaret för kommunalt avfall flyttas från kommunerna på det sätt som föreslås i propositionen är det av stor vikt att i de fall som det kommunala avfallsbolaget blir andrahandsansvarigt, att säkerställa att avfallsproducenten betalar den fulla kostnaden och att en eventuell extrakostnad inte belastar det kommunala taxekollektivet. Miljöpartiet vill i sammanhanget dock understryka vikten av flexibilitet för kommunerna att anpassa verksamheten utifrån lokala och regionala förutsättningar och behov, eftersom det finns stora skillnader mellan landets olika kommuner vad gäller befolkningstäthet, geografiska och ekonomiska förutsättningar samt stora variationer i befolkningen över året bl.a. i s.k. turistkommuner.

Emma Nohrén (MP)

Amanda Palmstierna (MP)

Rebecka Le Moine (MP)